

פרשת משפטים

יבוא עם הא הידיעה - "המלך" הוא המלך המסוים הידוע לנו כבר מקודם לכן.

לכן "וכי־יפתח איש בור" (כא, לג) לא משנה לנו איזה איש אם עשיר או עני אם חשוב יותר או חשוב פחות, וכן לא משנה איזה בור אם הוא עגול או מרובע או ברחוב הזה או ברחוב השני.¹⁵⁹ אבל בפסוק שאחרי זה כתוב "בעל הבור ישלם" - כאן המילה "בור" באה עם הא הידיעה לומר שמדובר על אותו בור הידוע לנו שהוזכר בפסוק הקודם ש"נפל־שמה שור או חמור", ולא על בעל בור אחר.

הא הידיעה שאמורה לבוא לאחר אותיות השימוש כל"ב תבלע באותיות כל"ב שלפניה ואז ישתנה השוא שבהם לפתח¹⁶⁰ או לקמץ¹⁶¹. לדוגמא "ויחרר כל־העם אשר במִצְרַיִם" (יט, טז) - כמו אשר בְּהַמְחִנָּה - שְׁפָתוֹךָ הַמְחִנָּה הידוע - מחנה ישראל.

ועתה נבאר ע"פ רש"י את הפסוק "זִבְחֵךָ לְאֱלֹהִים יִחַרְסֶם" (כב, יט) - שהלמד שבה היא בקמץ. שאם הייתה הלמד נקודה בצירי¹⁶² הרי שאז אין הכתוב מדבר על אלוה מסוים אלא כל סוגי האלהות במשמע גם חול וגם קודש, והיה מן הראוי שהכתוב יודיענו כבר בראש הפסוק לאיזה אלוהים אין לזבוח זבחים, ע"י כך שהיה כתוב "לאלהים אחרים". אבל מכיוון שהלמד בקמץ¹⁶³ הטומן בתוכו את הא הידיעה (כאילו כתוב לְהָאֱלֹהִים) כוונת הפסוק לאותם האלוהים הידועים שכבר הוזכרו עליהם שלא לעבדם¹⁶⁴ ומכיוון שכן לא היה צורך לכתוב בפסוק זה "אלהים אחרים".

¹⁵⁹ ובלבד שיהיה בעומק עשרה טפחים ושיהיה ברשות הרבים.

¹⁶⁰ ויש נ"מ לדינא לדוגמא בפסוק "וטבל במים איש טהור" (במדבר יט, יח) - מדקרינן בְּמִים (בפתח) ולא בְּמִים (בשוא) משמע במים הנזכרים למעלה לענין קידוש - שיהא בהם בשעת קדוש שיעור טבילה [רש"י זבחים צג: ד"ה "וטבל במים"]. ובהמשך הפסוק "ועל הנגע בעצם" (בפתח) - פירושו עצם לבד בלא בשר ואז מטמא רק במגע, מה שאין כן לפני-כן "או-בעצם אדם" (פסוק טז) פירושו עצם עם בשר שמטמא טומאת אהל [הרב משה בעדני, הו"ד בפרשה מפורשה ע"פ המלבי"ם בשם הרמב"ם].

¹⁶¹ עיין להלן בפרשת שלח על הא התימא, בחלק מהפעמים הניקוד שלהם זהה.

¹⁶² שבאה כתחליף לשוא שלא יכול לבוא כאן מפני החטף שבאלף.

¹⁶³ ואע"פ שרש"י כתב פתח כוונתו לקמץ. עיין מעדני יו"ט ברכות דף ז' מדפי הראש סק"י.

¹⁶⁴ לפי פרש"י. והראב"ע מפרש לאותם האלהים שהיה רגיל (הגר) לעובדו מקודם או האלהים הידועים בעולם כמו מולך וכמוש.

הדגש הכבד (המשד)

"ואם שור נָגַח הוא מתמלל שלשם" (כא, כט) - במילה נָגַח הנון בפתח והגימל דגושה דגש חזק ונקודה בקמץ והוא שם תואר, ומשמעותו ששור זה יש לו תואר (עוד מאתמול) שהוא רגיל לנגוח, וכן כל תואר על משקל זה של פתח קמץ ודגש מתאר את העושה דבר ושונה בו **תדיר**. ואם היה נקוד להיפך נָגַח - הנון בקמץ והגימל בפתח ורפה - היה פועל - שהשור עשה מעשה נגיחה אתמול ושלשום.

וכן בפסוק "אם במחותרת ימצא הַגָּב" (כב, א) - "הַגָּב" הוא שם תואר לאדם הרגיל לגנוב ולכן צריך להדגיש את הנון. גם כאן אם הייתה הנון רפה אז הוא היה שם פועל.

וכן הוא בתואר של ישמעאל "רובה קשת" (בראשית כא, כ) - שרגיל בקשת¹⁵⁵.

דוגמאות נוספות: בפרשת קללות "ונתן לך יי שם לב רָגִז" (דברים כח, טח) הגימל דגושה בדגש חזק להורות שלבך יהיה רוגז תמיד.

ובברכת "סלח לנו" בתפילת שמונה-עשרה וכן במזמור "תפילה לדוד הטה יי אונך" (תהלים פו) יש לומר "טוב וסִלַח" (פסוק ה) בלמד דגושה להורות שהקב"ה רגיל לסלוח.

ובמסכת שבת פרק א' משנה ג' לא יצא החיט היוד דגושה שזהו תואר לאדם שמלאכתו לעשות מעשה חוט תדיר. וכן בגמרא חָמַר - הרגיל לחמור - להנהיג חמורים¹⁵⁶ גָּמַל - הרגיל להנהיג גמלים - המס דגושה¹⁵⁷.

הא הידיעה¹⁵⁸

כשמזכירים שם עצם סתם כך כמו "מלך" אין אנו יודעים בדיוק על איזה מלך מדובר, וכנראה שזה גם לא חשוב כלל, משא"כ אם

¹⁵⁵ שלא כמו בדוגמאות הקודמות, אין חובה שהשמטת הדגש תהפוך את המשמעות לפועל דווקא, מ"מ לא יהיה יותר משמעו תואר לרגילות.

¹⁵⁶ ואם ירפה ישמע כמו "יין חמר" (תהלים עה, ט) שהוא פועל או תואר אך לא לרגילות, עיין במפרשים שם.

¹⁵⁷ ואם ירפה ישמע כפועל כמו בפסוק "אשירה לה' כי גמל עלי" (תהלים יג, ו) או שם עצם כמו "ותשמם בכר הגמל" (בראשית לא, לד).

¹⁵⁸ על הא השאלה ראה במאמר על פרשת שלח-לך.